

rova presudno zajedničko podrijetlo riječi. Niz analiziranih primjera negira tu postavku, a za potkrepu navodi primjer interferencije lažnoga parnjaka nevidljivo-ga jezika u etimološkom tumačenju suvremenoga rječnika.

U članku *Dvije nepoznate hrvatske etimologije* Ranko Matasović predlaže etimologije za riječi *santa* i *šaka*, koje nisu etimološki obrađene u Skokovu *Etimološkom rječniku hrvatskoga jezika*. Riječ *santa* dovodi u vezu s korijenom *san- od kojega dolazi i riječ sanjke, povezuje s ie. korijenom *skeh₂n-, od kojeg je i grč. *skēnē*. Riječ *šaka* izvodi iz korijena *čak- ‘udarati’ onomatopejskoga podrijetla.

Žarko Muljačić u uvodu članka *O dvjema vrstama hrvatskih “pseudoromanizama”* piše o pojmovnoj opreci *etymologia proxima* i *etymologia remota* koja dovodi u pitanje nužnost “nazovi-izama”, pa tako i *pseudoromanizama*. Autor pokazuje da je spomenute posuđenice bolje zvati konkretnim nazivom koji je u svezi sa stranim (neromanskim) jezikom iz kojega ih je hrvatski jezik primio. Članak je strukturiran u tri cjeline, u kojima autor na konkretnome jezičnome materijalu pokazuje problematiku neposrednih i dalekih etimona, tzv. mnogostrukih etimona te u poglavlju “selektivno oprimjerenje” komentira slučajeve germanizama, rusizama i nekih posuđenica iz drugih jezika.

O hiperkorektnoj fonološkoj zamjeni u nekim čakavskim posuđenicama italo-romanskoga podrijetla piše u članku istoga naziva István Vig, ilustrirajući to na četiri dijalektizma: *rogač*, *ganač*, *beči* i *čok*, gdje se nalazi fonem /t/ mjesto očekivana-g fonema /ts/.

Zrnka Meštrović

Par riječi o jednom uspješnom leksikografskom skupu

Filologija, knjige 36-37 i 38-39

Godine 2002. u Zagrebu je izišao dvo-broj časopisa *Filologija*, knjige 36-37 i 38-39. U njemu su objavljeni radovi sa znanstvenoga skupa *Dvojezična i višejezična leksikografija*, održanog u Zagrebu 15. i 16. studenoga 2001., u organizaciji Odbora za leksikografiju Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na skupu su svojim referatima sudjelovali mnogi istaknuti domaći, ali i strani leksikografi.

Terminologija i terminološki rječnici tema je kojom se bavila većina leksikografa. Najveću pozornost privukao je njemačko-hrvatski tehnički rječnik Vlatka Dabca. Matea Birtić i Goranka Blagus Bartolec analiziraju dio te građe pod nazivom *More* u članku *Oceanografsko nazivlje Vlatka Dabca*, i to na tri razine: leksikografskoj, jezičnoj i terminološkoj. Dio ostavštine koja se odnosi na paleontologiju, a obuhvaća 119 ispisanih stranica, obradila je Željka Brlobaš, zaključujući da rječnik omogućuje pristup boljem normiranju i usustavljanju paleontoloških naziva u hrvatskome jeziku. Marijana Horvat i Barbara Kovačević istražile su Dabčeve rukopisne bilješke uz petojezični *Auto-moto rječnik* Josipa Modlyja te ocijenile da su njegovi komentari i intervencije usmjereni k normiranju automobilskog nazivlja. Lana Hudeček prikazala je jezični materijal iz područja graditeljstva, koji obaseže petnaest fascikala rukopisnoga teksta. Milica Mihaljević analizirala je onaj dio Dabčeve ostavštine koji se odno-

si na naftno nazivlje, zamjećujući autorov brižljiv odabir hrvatskih naziva. Opći je zaključak da se mnoštvo iznesenih podataka u Dabca ne može pronaći ni u jednom od postojećih rječnika iste tematike, da ta građa zahtijeva još iscrpniju analizu i da ju je potrebno objaviti ili kao građu ili uzeti kao izvor za nove, suvremene terminološke rječnike.

Značenjske osobine terminologije opisuje Borislava Košmrlj-Levačić u članku *Prikaz pojmovnoga sistema v terminološkem slovarju*, a u prilogu opisuje eksperiment kako bi se u abecedno uređenome rječniku botanike na makro- i mikrostrukturnalnoj razini s eksplicitnim navođenjem hijerarhijskih odnosa među pojmovima (termini) iz pojedinačnih pojmovnih skupina koherentno prikazali dijelovi pojmovnoga sistema botanike i srodnih znanosti, koje je moguće hijerarhijski organizirati. Problemima dvojezične stručne leksikografije na primjeru *Talijansko-hrvatskog poslovnog rječnika* bavi se Tamara Pirjavec Marčeta. U vezi sa semantičkom ekvivalencijom predlaže da se u slučaju stručnog rječnika natuknica proširi primjerima konkretnih govornih činova i iskazima koji se najčešće upotrebljavaju u poslovnom jeziku. U radu *Hrvatske istovrijednice engleskih metafora u rječnicima elektrotehničkog nazivlja* Anuška Štambuk uspoređuje metaforičke modele dviju strana rječničkih članaka u englesko-hrvatskim rječnicima elektroničkog nazivlja, odnosno konceptualnu organizaciju koja je imanentna izabranim primjerima. O pravnoj terminologiji u slovenskim višejezičnim pravnim rječnicima, kojih je u zadnjih 150 godina bilo 27, piše Jakob Müller u članku *Slovenski večjezični pravni slovarji*. O komparabilnosti pojmova

u dvojezičnim pravnim rječnicima piše u članku istoga imena Milica Gačić, u nizu primjera razrješava dileme i/ili nudi rješenja za prijevode engleskih natuknica iz pravnog repertoara.

Žargonom se bave Marjeta Humar i Vesna Muhvić-Dimanovski.

U članku *Tipologija žargonskega izraza v slovarju slovenskega knjižnega jezika in modernih terminoloških slovarjev* Marjeta Humar opisuje što je žargon i kako ga definiraju neki jezični priručnici i stilistike. O potrebi da supstandardni jezik, koji svakim danom sve više prodire u književne tekstove, u film, na televiziju i publicistiku, nađe svoje mjesto u dvojezičnom rječniku piše Vesna Muhvić-Dimanovski u članku *Žargonizmi u dvojezičnom rječniku*. Naznačuje potrebu i teškoće definiranja žargona, navodi njegove osobine te piše o problemu određivanja kriterija prema kojima će neki žargonizam biti uvršten u rječnik.

Frazeologiji je posvećen rad Željke Fink koja konzultirajući niz hrvatskih, ali i stranih leksikografskih priručnika (engleskih, talijanskih, poljskih, čeških, slovačkih i ruskih) traži rješenje valja li pisati u hrvatskome sastavnicu *Bog* unutar frazema velikim ili malim slovom. U članku *O mogućnostima konceptualne ili tematske organizacije i obrade frazeologije* Anita Hrnjak zagovara i argumentira prednosti primjene onomasioloških principa u dvojezičnoj leksikografiji, odnosno kod prevođenja frazema, ističući da se tek kroz usporedbu konceptualnih skupina frazema dvaju ili više jezika otkrivaju bitne sličnosti i razlike na strukturnoj, semantičkoj, pragmatičkoj i kulturološkoj razini. Nedostatnost opisa frazeoloških izraza u dvojezičnoj leksikografskoj literatu-

ri u kojima imenički dio frazema predstavlja somatski pojam, a koji po učestalosti zauzimaju visoko mjesto u svakodnevnoj komunikaciji, potaknula je Ivanu Jerolimov za članak *Analiza frazema sa semantizmom bocca u talijansko-hrvatskom dvojezičnom rječniku*. O leksikografskoj obradbi poredbenih pridjevskih frazema u tri dvojezična opća njemačko-hrvatska i hrvatsko-njemačka rječnika Željka Matulina piše u članku *Obradba poredbenih pridjevskih frazema u njemačkom rječniku*. Mira Menac razmatra odabir uopćenog frazema na fonološkoj i morfološkoj razini u članku *Problemi izrade više-dijalektalnoga frazeološkog rječnika*, gdje odgovara na pitanje treba li u tijelu članka navesti odgovarajući frazem književnoga jezika i značenje.

Paralelni korpusi tema su nekolicine članaka. Pod naslovom *Paralelni korpusi i višejezični rječnici* objašnjava Ivana Simeon osnovne pojmove korpusne metodologije, piše o neprocjenjivoj vrijednosti konsultiranja paralelnih korpusa pri sastavljanju dvojezičnih i višejezičnih rječnika, jer su oni sredstvo za istraživanje terminologije, kontrastivnu lingvističku analizu i definiranje prijevodnih ekvivalenata. Marko Tadić i Krešimir Šojat polaze u radu *Identifikacija prijevodnih ekvivalenata u hrvatsko-engleskom paralelnom korpusu* od provjere mogućnosti uporabe statističkih metoda pronalaženja prijevodnih ekvivalenata (*translational equivalents, TE*) na razini riječi i parova riječi u paralelnom korpusu tipološki relativno udaljenih jezika kao što su hrvatski i engleski. Na osnovi Fillmoreove semantike kombinirane s konstrukcijskom gramatikom razvila je Beryl T. S. Atkins u suradnji s Paulom Kayem metodu koja poma-

že leksikografu odrediti kojim informacijama iz korpusnih podataka dati prednost pri izradi rječničkog članka, što izlaže u svojem članku *A New Approach To Bilingual Lexicography Using Frame Semantics*. U članku *Višečlane leksičke jedinice u općim i stručnim dvojezičnim rječnicima* razmatra Boris Pritchard teoretska i praktična pitanja utvrđivanja i opisa višečlanih leksičkih jedinica, koje pokušava definirati i tipologizirati na morfosintaktičkoj, sintaktičko-semantičko-leksikološkoj, kognitivno-konceptualno-lexikološko-semantičkoj i leksikografskoj.

Povijesna leksikografija tema je nekolicine članaka, a dva od njih odnose se na Hrvatsko-latinsko-talijanski rječnik Jakova Mikalje iz 1649. godine. Darija Gabrić-Bagarić u članku *Postoji li rječnički članak u dopreporodnim rječnicima* opisuje Mikaljin leksikografski hrvatski tekst i istražuje što sve može imati status natuknice, na koje se sve elemente gramatičke obradbe pojedinih vrsta riječi nailazi, što je za Mikalju definicija, koliko je sinonimije u hrvatskome leksikografskom tekstu, što uvjetuje pojavu homonima. Ljiljana Kolenić opisuje Mikaljinu zavidnu leksikografsku zrelost te pokazuje da ga hrvatski leksikografi iz kasnijih stoljeća uzimaju kao predložak. Hrvatsko-talijanski pojmovni rječnik u Appendinijevoj gramatici iz 1808. godine opisuje u članku istoga naziva Lina Pliško, pokazujući da mu je izvor rječnik Tome Babića dodan 2. izdanju njegove gramatike *Primma grammaticae institutio pro tyronibus Illyricis accomodata* (Venecija 1745). Adela Ptičar opisuje u radu *Hrvatska sastavnica u školskom hrvatsko-njemačkom rječniku iz 1815. godine* posve nepoznat školski rječnik tiskan anonimno u Karlovcu

pod nazivom *Kroatisch Deutsches Wörterbuch zum Nutzen der Gränz Schuljugend von einem Schulfreunde herausgegeben*. Aneksni rječnik Ignaca Kristijanovića uz gramatiku kajkavskoga jezika iz 1840. godine, koji je jedan od prvih konverzacijskih priručnika, obrađuje Barbara Štebih. Autori Volker Bockholt, Zrnka Meštrovic i Nada Vajs istražuju u svojem radu *Nepoznati dvojezični rječnik Ivana Tanzlingera Zanottija* podrijetlo i filijaciju vlasništva prvi put hrvatskoj jezikoslovnoj javnosti prikazanoga talijansko-hrvatskoga rječnika iz 17. stoljeća, koji se čuva u knjižnici Britanskoga muzeja. Loretana Despot bavi se u članku *Hrvatsko-latinski rječnik Matije Jakobovića iz 1710. godine* leksičkim sličnostima i različitostima između rukopisna Jakobovićeve rječnika i *Dictionara* Jurja Habdelića tiskanoga 1670. O ulozi višejezičnih rječnika u nastajanju hrvatskog jezičnog standarda u 16. i 17. stoljeću, uzimajući kao primjer katoličke pisce i leksikografe Bartola Kašića i Jakova Mikalju, piše Valentin Putanec i pokušava odgovoriti na pitanje zašto je štokavski govor prevaгнуo u Hrvata.

O dijalektnim rječnicima piše Sanja Vulić u članku *Rječnici izvornih gradišćanskohrvatskih govora* klasificirajući ih s obzirom na opseg i elemente kontrastivnosti i ilustrativnosti, s obzirom na veću ili manju izvornost natuknica u odnosu na pojedine mjesne govore ili skupine govora i dr.; dok Nikola Benčić u svojem članku svrstava gradišćanske rječnike u tipove.

Žarko Muljačić potiče istraživanja dal-matoromanske skupine jezika koja tvori značajan dio tzv. iliroromanske podobi-telji u radu pod nazivom *O potrebi izra-*

de hrvatsko-veljotskog rječnika (i analo-gnih hrvatsko-dalmato-romanskih glosa-ra), što bi pridonijelo smanjivanju prazni-na u općeromanskom jezičnom atlasu na području u kojemu su nekoć živjeli auto-htoni istočnojadranski Romani.

O onomastici u rječniku, odnosno o potrebi određivanja kriterija za odabir i načela obrade onima u dvojezičnim rječnicima piše Dunja Brozović Rončević članku *Onimija u dvojezičnim rječnicima*. Uloga onomastičke građe u navedenome tipu leksikografije različita je od one koju onimi imaju u jednojezičnim, osobito povijesnim ili enciklopedijskim rječnicima, a pogotovo od njihove uloge u bilo kojem tipu specijaliziranoga ili općega onomastičkoga rječnika, a odabir onomastičke građe izravno ovisi o tome komu je i kojoj svrsi rječnik namijenjen.

Više autora bavi se temom jezičnog posuđivanja. O *semantičkoj adaptaciji francuskih posuđenica u hrvatskom jeziku* naslov je članka Ljube Dabo-Denegri, gdje autorica pokušava utvrditi promjene značenja kroz koje prolaze posuđenice iz francuskoga u procesu adaptacije u hrvatskome. Marija Turk i Helena Pavletić obrađuju u radu *Kalkovi u hrvatskim dvojezičnim i višejezičnim rječnicima* kalkove uvrštene u rječnike objavljene u 19. stoljeću: Drobnićeve, Mažuranić-Užarevićeve, Parčićeve, Stulićeve, Šulekovu, Veselićeve, Voltićeve te u djelima *Juridisch-politische Terminologie*, kao i u *Sbirci nekih rečih* iz dodatka *Danici Horvatskoj*, pokazujući da kalkiranje u hrvatskome jeziku ima dugu tradiciju.

O problemu tzv. *lažnih prijatelja* unutar slavenske jezične porodice piše Kristian Lewis u članku *Rječnik hrvatskih i slavenskih lažnih prijatelja*, opisujući zami-

sao i neke osnovne postavke za izradu rječnika međujezičnih homonima, što bi bila pomoć prevoditeljima u radu, olakšalo bi učenje slavenskih jezika, a poticaj bi dobila komparativno-kontrastivna istraživanja jezika u kontaktu. Maslina Ljubičić razmatra u članku *Hrvatsko-talijanski lažni parovi: standardni jezik i dijalekt* specifičan slučaj lažnih parova unutar istog jezika, čemu su uzrok u hrvatskim dijalektima varijetetima preuzimanje riječi iz različitih jezika. Autorica podsjeća da granice ni položaj jezika nisu utvrđeni jednom za uvijek te da uslijed semantičkih promjena usmjerenih prema leksičkoj konvergenciji nije isključeno da poneki potpuno lažni par prijeđe u djelomičan ili pravi.

Mogućnost leksikografskog prikaza raznih tipova i pojava oblika metonimije te leksikografske postupke koji bi najprimjerenije prikazali narav metonimije opisuju autori Mario Brdar, Rita Brdar-Szabó i Gabrijela Buljan u članku *Tipologija metonimija i njihova obrada u jednojezičnoj i dvojezičnoj leksikografiji*, upirući se u radove u okviru kognitivne lingvistike.

Stereotipizirane formulacije, odnosno rutinske formule koje se odnose na pozdrave u nizu općih dvojezičnih rječnika, a čija je osnovna funkcija signaliziranje spremnosti za kontakt i indiciranje odnosa s adresatom, analizira u svojem članku Nada Ivanetić. Pragmatične elemente u rječničkome članku (uz poljske glagole govorenja) opisuje Nada Pintarić na primjerima glagola govorenja iz *Poljsko-hrvatskoga rječnika* te na koji se način rabi pragmatični kvalifikator s obzirom na izražavanje različitih emocionalnih vrijednosti izabranih glagola i njihovih fra-

zeologizama. Bernardina Petrović defini- ra mjesto uputnice u strukturi rječničkog članka u radu *Uputnice u dvojezičnicima s hrvatskim kao polaznim jezikom* i podsjeća da tu temu hrvatski leksikografi neprav- vedno zanemaruju, zaboravljajući da njihova razrađena primjena uvelike pridonosi kvaliteti leksikografskog teksta.

Potreba izradbe hrvatskoga rječnika namijenjenog strancima, makrostruktura, odnosno mikrostruktura jednoga takvoga potencijalnog rječnika tema je članka *O rječnicima hrvatskoga kao stranoga jezika* Zrinke Jelaske, Lidije Cvikić i Jasne Novak. Nužnost potrebe ekspliciranja vida hrvatskim glagolima u dvojezičnim rječnicima, u prvome redu zato da bi se strancima olakšalo snalaženje, tema je članka Nives Opačić. Autorica je svjesna da je tema glagolskoga vida jedno od najtežih poglavlja hrvatskoga jezika. Potreba da rječnik bude u prvome redu informativan za korisnika potaknula je Milenka Popovića i Raisu Trostinsku da na primjeru rječnika kojima su hrvatski, ruski i ukrajinski ili polazni ili ciljni jezik pokažu u članku *Odnos polaznoga i ciljnog jezika* nužnost davanja morfoloških podataka. Dubravka Sesar koncentrira se u svo- jemu članku na gramatičku obradu glagolskih natuknica u dvojezičnim rječnicima s hrvatskom, češkom, slovačkom, poljskom i ruskom komponentom, s obzirom na to da je jezična, tipološka, ali i kontaktna sličnost slavenskih jezika olakšava obradu, no češće iziskuje od leksikografa pojačan oprez (npr. pojava leksičkih “lažnih prijatelja”). Irena Stramljić Breznik piše o rječnicima govornoga jezika u članku *Kateri podatki iz besednodružinskoga slovarja so uporabni v dvo- ali večjezični leksikografiji?*, te pritom diskutira o upotrebno-

sti istih rječnika u dvojezičnoj leksikografiji jer se pokazuje da takav rječnik s pojedinim modifikacijama može poslužiti kao prihvatljiva osnova za alfabetski ili tematski uređene dvojezične rječnike familija riječi, koji su nužni u modernoj leksikografiji.

U tekstu *Teške riječi za leksikografa* Damir Kalogjera obrađuje teškoće u izboru leksika u sastavljanju opisnoga i objektivnog rječnika na primjerima iz engleske i američke leksikografske prakse, odnosno problem “tradicionalnih” *tabu* riječi i onih koje su takvima smatrane vezano uz trenutne ideološke naboje u zajednici.

O leksikografskim definicijama, odnosno leksikografskome opisu značenja s primjerima iz *Osmojezičnog enciklopedijskog rječnika* piše Željko Klaić, ocjenjujući osmojezičnik uspješnijim od nekih jednojezičnih hrvatskih rječnika. Konkretno problem prijevodnih ekvivalenata hrvatskih turcizama u njemačkom i ruskom jeziku na osnovi originala i prijevoda djela Ive Andrića *Na Drini ćuprija* obrađuje Stojan Vrljić, istodobno određujući termin *turcizam* i njegovo mjesto u književnoumjetničkim tekstovima.

Vrstama rječnika bavi se nekolicina autora. Sanja Brbora piše o slikovnim rječnicima u istoimenom članku, o posebno me tipu rječnika koji obuhvaća dva različita znakovna sustava – prirodni jezik i sliku, odnosno ikonički sustav. Na primjerima iz poljske leksikografije objašnjava Barbara Kryžan-Stanojević u članku *Mjesto pisanih rječnika u svijetu elektroničkih medija* prednosti i nedostatke kompjutorskih rječnika, koji rješavaju sva ograničenja pisanoga: oni omogućuju uključiva-

nje hiperteksta, povezivanje s datotekama koje su izradili stručnjaci, proširuju granice znanja i daju mogućnost kombiniranja više rječnika u jedan, a prije svega su ekonomični. Radovan Lučić piše o projektu izrade hrvatsko-nizozemskog obustranog rječnika s predviđenih 45000 natuknica, koji bi, za razliku od tradicionalnog, sadržavao niz popratnih podataka, gramatičkih i drugih odrednica iza prijevodnih ekvivalenata, rekcije i prijedložne konstrukcije, primjere uporabe, kolo-kacije, frazeologiju uz korištenje internacionalno uvriježene terminologije. O višjezičnim tematski organiziranim tezaursima koji su proizašli iz pedagoško-leksikografske tradicije *vocabularia* (i renesansne *vulgaria*), a koji slijede iskustvo mezopotamskih pisarskih škola, piše Anja Nikolić-Hoyt u članku *Iz povijesti višjezičnih tezaursa*.

Zrnka Meštrović

Doprinos proučavanju hrvatsko-talijanskih jezičnih dodira

(Lelija Sočanac: *Hrvatsko-talijanski jezični dodiri*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2004)

Političke, gospodarske i kulturne veze dviju jezičnih zajednica obično imaju i različite lingvističke posljedice koje idu od leksičkog posuđivanja, preko importacije fonema, morfema, gramatičkih i semanti-